

УДК 343.359.3(477)

ЩОДО НАСЛІДКІВ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ РОБІТ З ПІДВИЩЕНОЮ НЕБЕЗПЕКОЮ

Яланський О.С.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Досліджено об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 272 Кримінального кодексу України (далі – КК України) – порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Детально розглянуто наслідки порушення правил безпеки особою, яка повинна їх дотримувати. Вказано на недоцільність засудження осіб за цією статтею, якщо наслідки мають низьку суспільну небезпечність (виникнення реальної небезпеки життю людей або легкі тілесні ушкодження). Запропоновано чітко регламентувати у КК України ступінь можливих наслідків, з настанням яких суб'єкт злочину буде нести кримінальну відповідальність.

Ключові слова: порушення правил безпеки, виконання робіт з підвищеною небезпекою, суспільно небезпечні наслідки, кримінальна відповідальність, безпека виробництва.

Постановка проблеми. Встановлення наслідків у злочинах проти безпеки виробництва набуло особливої актуальності після набрання чинності постановою Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 р. № 7 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» [2]. Діяння, яке призвело до настання такого наслідку, як створення реальної загрози для життя і здоров'я громадян, не доцільно кримінально караним. Характер робіт з підвищеною небезпекою вже передбачає можливість реальної загрози настання таких наслідків, бо обстановка, що створюється, є загрозовою для життя і здоров'я навіть без додаткового втручання особи. Тому таке діяння, на мій погляд, не має достатньої суспільної небезпеки. Для того, щоб бути злочином, передбаченим ч. 1 ст. 272 КК України, потрібні реальні наслідки у вигляді заподіяння шкоди життю або здоров'ю людей, а не реальна можливість їх настання. На практиці існують випадки судових помилок, адже важко знайти причинно-наслідковий зв'язок і зрозуміти, чи була реальна загроза настання наслідків, чи можливо вона була абстрактною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До даної теми зверталися такі науковці, як В.І. Борисов, Г.С. Крайник, О.О. Бахуринська, С.В. Бабанін, Д.В. Ветров та інші.

Крайник Г.С. вже запропонував відмовитися від криміналізації порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, що заподіяло легке тілесне ушкодження із короткочасним розладом здоров'я або незначною втратою працездатності одному потерпілому. Ним також запропоновано вилучити з ч. 1 ст. 272 вказівку на «загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків» [3, с. 219]. В.І. Борисов, Г.С. Крайник та Д. Ветров пропонують виділити у ст. 272 частину 3, яка передбачає відповідальність за таке діяння, якщо воно спричинило смерть кількох потерпілих [4, с. 116; 5, с. 259]. Бабанін С.В. пропонує диференціювати відповідальність залежно від формально визначених суспільно небезпечних наслідків [6, с. 122].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Варто зазначити, що деякі питання потребують детальнішого удосконалення. Виникла необхідність систематизації всіх

доцільних наукових пропозицій. За допомогою глибшого дослідження судових рішень, можна зрозуміти, які виникають проблеми на практиці при кваліфікації дій, як злочину передбаченого ст. 272 КК України.

Мета статті. Необхідно проаналізувати диспозицію статті, яка передбачає кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, поставити питання щодо доцільності наслідків у вигляді заподіяння загрози загибелі людей та легких тілесних ушкоджень із короткочасним розладом здоров'я або незначною втратою працездатності одному потерпілому. На основі цього з'ясувати питання можливості декриміналізації деяких діянь з метою їх оперативного вирішення за допомогою адміністративних санкцій та дисциплінарної відповідальності для кращого забезпечення превентивної функції без наслідків кримінальної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Роботи з підвищеною небезпекою – це роботи що містять підвищену вірогідність спричинення шкоди потерпілим, виконання яких урегульовано спеціальними правилами (газонебезпечні, підземні роботи на шахтах та рудниках, водолазні, верхолазні та на висоті й інші). Відповідно до ст. 33 ЗУ «Про охорону праці» перелік робіт з підвищеною небезпекою затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з нагляду за охороною праці [7]. Перелік робіт з підвищеною небезпекою затверджено наказом Державного комітету з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15. Даний перелік містить 137 видів робіт з підвищеною небезпекою [8]. Необхідно зазначити, що існує й інший Перелік видів робіт підвищеної небезпеки, що був затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 1107 від 26.10.2011 р. [9], який містить лише 28 видів таких робіт і застосовується для надання дозволів для виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки [10]. Розглядаючи об'єктивну сторону такого злочину, як порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою та відповідальності за них, потрібно виходити з того, що це злочин з матеріальним складом, як і всі інші злочини, що входять до Розділу X КК України «Злочини

проти безпеки виробництва». Тому, для повного з'ясування об'єктивної сторони злочину потрібно обов'язково встановити не тільки наявність діяння, але й настання наслідків, що передбачені у ст. 272. При цьому, потребує чіткого встановлення причинно-наслідкового зв'язок між діянням на наслідками.

Ч. 1 ст. 272 КК України передбачає кримінальну відповідальність, якщо порушення правил безпеки особою, яка зобов'язана їх дотримувати, створило один з наступних наслідків: 1) загрозу загибелі людей; 2) загрозу настання інших тяжких наслідків; 3) заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого. Ч. 2 ст. 272 передбачає відповідальність за те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки. Детально розглянемо ці наслідки, щоб визначити їхню сутність і доцільність перебування в диспозиції даної статті. Відповідно п. 21 Постанови Пленуму Верховного Суду України загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків розуміється як такі зміни у стані виробничих об'єктів, підприємств, унаслідок яких виникає *реальна небезпека* життю людей або реальна небезпека заподіяння (настання) шкоди вказаним у статті благам. Тяжкість ймовірних наслідків визначається залежно від цінності благ, які поставлено під загрозу, кількості осіб, які можуть постраждати від небезпечних дій, розміру можливої матеріальної шкоди тощо [2].

Потрібно зазначити, що у кожному конкретному випадку дуже важко визначити, чи була це реальна загроза заподіяння шкоди, чи мала місце лише абстрактна загроза. В таких ситуаціях потрібно дуже ретельно досліджувати причинно-наслідковий зв'язок між діянням та можливим настанням наслідків. Одне й те саме діяння в певних умовах може призвести до настання реальної небезпеки зазначеним благам, а в іншому випадку не спроможне спричинити такі наслідки. Наприклад, на підприємстві, на якому здійснюється робота з легкозаймистими речовинами, особа, яка повинна дотримуватися правил безпеки, не проконтролювала температурний режим. В даному випадку важко визначити, чи була реальна чи абстрактна загроза настання наслідків. Температура може бути перевищена на три градуси за шкалою Цельсія, а може й на шість, при цьому точно не можна сказати, чи була реальна загроза життю чи здоров'ю людей. Зрозуміло, що на підприємстві повинні існувати внутрішні норми, які забороняють підвищення температури до певної позначки, але вимірювальні пристрої мають похибку, і в різних місцях показують різну температуру. Дійсно, на практиці важко встановити причинно-наслідковий зв'язок, оскільки загроза настання наслідків не є конкретно визначена, її не можна окреслити в певні рамки. Тим паче, важко визначити, чи виникла ця загроза з вини особи, чи на це сприяли зовнішні фактори (погодні умови, робота пристроїв та механізмів, які нагріваються та підвищують температуру навколишнього середовища тощо). Все ж потрібно погодитися з думкою Ветрова Д.В. про те, що коли мова йде про виконання робіт з підвищеною небезпекою, можливість настання суспільно-небезпечних наслідків набагато вища ніж при проведенні звичайних

робіт, тому застосовувати тільки дисциплінарну відповідальність до діяння, що призвело до загрози загибелі людей не можна [5, с. 259]. В справі № 225/4752/14-к обвинувачений не подбав про особисту безпеку і здоров'я та безпеку оточуючих людей, виконував роботи у забої у відкатному штреку 155-206 м за таких порушеннях правил безпеки: вентилятор місцевого провітрювання був виключеним, вентиляційна труба в трьох місцях була розібрана, в забої був відсутній прилад контролю газової обстановки, не затягнуті та забучені порожнечі на двох привибійних рамах без встановлення тимчасового висувного кріплення, що з технічної точки зору створювало загрозу життю та здоров'ю людей при проведенні гірничих робіт [11]. Безсумнівно, застосовувати лише дисциплінарну відповідальність за таке діяння, навіть якщо воно не призвело до наслідків не можна, оскільки особа може відчувати себе безкараною. На мою думку, в даному випадку необхідно встановити адміністративну відповідальність.

Відповідно до п. 21 вищезгаданої ППВСУ, поняття «шкода здоров'ю потерпілому» охоплює випадки, пов'язані із заподіянням особі середньої тяжкості чи легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності [2]. В науці віднесення легких тілесних ушкоджень до суспільно небезпечних наслідків злочинів проти безпеки виробництва набуло проблемного значення. Зокрема, Бахуринська О.О. аналізуючи ст. 271 КК України «Порушення вимог законодавства про охорону праці», як порушення загальних вимог, та враховуючи високий рівень латентності порушень, внаслідок яких спричинено такого виду ушкодження, доходить висновку, що потрібно виключити такий прояв шкоди як легке тілесне ушкодження зі змісту суспільно небезпечних наслідків [12, с. 9]. Таку думку підтримує і Г.С. Крайник, який пропонує внести відповідні зміни до ст. 93 КУпАП «Порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів з безпечного ведення робіт у галузях промисловості», де й визначити як адміністративно каране таке діяння, що спричинило легкі тілесні ушкодження [3, с. 219]. Дійсно, порівнюючи, настання суспільно небезпечних наслідків розділу Х «Злочини проти безпеки виробництва» Особливої частини КК України, де саме й міститься стаття, яку аналізуємо, з розділом II «Злочини проти життя та здоров'я особи», необхідно зазначити, що в жодній з диспозицій розділу Х не міститься відповідальності за діяння, вчинене з необережності, яке спричинило легкі тілесні ушкодження, тому й у ст. 272 КК України його криміналізація видається зайвою. Діяння, вчинене в обстановці особливої небезпеки, якщо воно спричинило лише легкі тілесні ушкодження, на мою думку, не повинно бути кримінально караним.

Ч. 2 ст. 272 КК України передбачає покарання за діяння, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки. Використовуючи множинне число при загибелі людей, законодавець не диференціює суспільну вагомість наслідків, в даному випадку немає різниці в кількості загиблих. Смерть однієї особи, або двох та більше осіб буде кваліфікуватися й каратися однаково.

В даному питанні є слушною думка Борисова В.І. та Крайника Г.С. про те, що питання стосовно змісту поняття «загибель людей» треба вирішувати не лише шляхом застосування прийомів тлумачення закону, породжуючи суто теоретичні дискусії, а шляхом соціально-кількісної оцінки небезпечності наслідків, що охоплюються цим поняттям [4, с. 115]. Необхідно диференціювати норми щодо смерті однієї людини та загибелі двох чи більше осіб. Тому, потрібно додати до ст. 272 КК України частину 3, яку викласти таким чином: «Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо воно призвело до загибелі двох чи більше людей, – карається...».

П. 21 ППВСУ дає визначення словосполучення «інші тяжкі наслідки». Це випадки заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам, шкоди у великих розмірах підприємству, установі, організації чи громадянам, а так само тривалий простій підприємств, цехів або їх виробничих дільниць [2].

Є науковці, які не погоджуються з таким формулюванням. Зокрема Бабанін С.В. стверджує, що недопустимо встановлювати наслідки для цього злочину у вигляді заподіяння шкоди у великих розмірах підприємству, установі, організації чи громадянам; тривалого простою підприємств, цехів або їхніх виробничих дільниць. Тобто, на його думку майнова шкода не повинна визнаватися таким суспільно-небезпечним наслідком при вчиненні злочину, передбаченого ст. 272 КК України [5, с. 122].

Я не погоджуюсь з такою думкою, тому що виробництво та загалом підприємництво є вагомим фактором розвитку всієї держави. Підприємці сплачують податки в державний бюджет, наповнюючи його. Тому вони повинні бути всебічно захищені від негативного впливу різних факторів на свій бізнес, і при порушенні правил безпеки під час виконання робіт за підвищеною небезпекою в тому числі. Недотримання таких правил може дійсно призвести до майнової шкоди у великих розмірах. Я вважаю, що необхідно у примітці до ст. 272 чітко зазначити, що до спричинення інших тяжких наслідків відноситься заподіяння особі тяжких тілесних ушкоджень,

або заподіяння шкоди підприємству, установі, організації, чи заподіяння матеріальної шкоди хоча б одній людині у розмірі не менше 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або простій підприємств, цехів або їхніх виробничих дільниць більше ніж на 30 годин.

Висновки і пропозиції. Необхідно зазначити, що з характеру робіт з підвищеною небезпекою є вже слідує, що за звичайного перебігу обставин вже створюється певна загроза для оточуючих, часто реальна. Тому, потрібно прибрати з ч. 1 ст. 272 наслідки у вигляді створення загрози загибелі людей. Діяння, вчинене з необережності, яке призвело до настання легких тілесних ушкоджень, не міститься навіть у розділі «Злочини проти життя та здоров'я особи», тим паче, доцільно виключити кримінальну відповідальність за діяння, що призвело до таких наслідків, і стосовно робіт з підвищеною небезпекою. Отже, декриміналізуючи певні діяння, які становлять незначну суспільну небезпеку, (створення загрози загибелі людей та заподіяння особі легких тілесних ушкоджень), диференціюючи настання наслідків щодо їх тяжкості та точно визначаючи кількісну величину майнової шкоди, що може бути заподіяна даним злочином, пропоную викласти ст. 272 КК України таким чином:

1. Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві або будь-якому підприємстві особою, яка зобов'язана їх дотримувати, якщо це спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження або інші тяжкі наслідки, – карається...

2. Те саме діяння, якщо ним заподіяно тяжкі тілесні ушкодження особі або інші тяжкі наслідки, – карається...

3. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо воно спричинило смерть особи, – карається...

4. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо воно спричинило загибель двох і більше людей, – карається...

Примітка. Під поняттям «інші тяжкі наслідки» розуміється заподіяння шкоди підприємству, установі, організації, чи заподіяння матеріальної шкоди хоча б одній людині у розмірі не менше 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або простій підприємств, цехів або їхніх виробничих дільниць більше ніж на 30 годин.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25–26. – Ст. 131.
2. Постанова Пленуму Верховного суду України від 12.06.2009 р. № 7 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – № 8. – С. 17.
3. Крайник Г.С. Питання кваліфікації порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою при настанні наслідків, передбачених ч. 1 ст. 272 КК України / Г.С. Крайник // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 216–221 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10kgerku.pdf>.
4. Борисов В.І., Крайник Г.С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: монографія. – Х.: Юрайт, 2012. – 296 с.
5. Ветров Д.В. Шодо окремих наслідків як ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 272 КК України / Д.В. Ветров // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – С. 257–260.
6. Бабанін С.В. Суспільно небезпечні наслідки порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою / С.В. Бабанін // Юридичний науковий електронний журнал. – 2017. – С. 120–123.
7. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 49. – Ст. 668.
8. Перелік робіт з підвищеною небезпекою: Наказ Держ. комітету з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 8. – Ст. 455.

9. Перелік видів робіт підвищеної небезпеки. Додаток 2 до порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпек: затверджений постановою КМУ від 26.10.2011 р. № 1107 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 84. – Ст. 3077.
10. Див. п. 1 Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпек: затверджений постановою КМУ від 26.10.2011 р. № 1107 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 84. – Ст. 3077.
11. Вирок Дзержинського міського суду Донецької області від 29 вересня 2016 р. по справі № 225/4752/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61793548>.
12. Бахуринська О.О. Кримінально-правова характеристика порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України): дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Бахуринська Олена Олександрівна. – К., 2007. – 235 с.

Яланский А.С.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

О ПОСЛЕДСТВИЯХ НАРУШЕНИЯ ПРАВИЛ БЕЗОПАСНОСТИ ВО ВРЕМЯ ВЫПОЛНЕНИЯ РАБОТ С ПОВЫШЕННОЙ ОПАСНОСТЬЮ

Аннотация

Исследована объективная сторона преступления, предусмотренного ст. 272 Уголовного кодекса Украины (далее – УК Украины) – нарушение правил безопасности во время выполнения работ с повышенной опасностью. Подробно рассмотрены последствия нарушения правил безопасности лицом, которое должно их соблюдать. Указано на нецелесообразность осуждения лиц по этой статье, если последствия имеют низкую общественную опасность (возникновение реальной опасности для жизни людей или легкие телесные повреждения). Предложено четко регламентировать в УК Украины степень возможных последствий, с наступлением которых субъект преступления будет нести уголовную ответственность. **Ключевые слова:** нарушение правил безопасности, выполнение работ с повышенной опасностью, общественно опасные последствия, уголовная ответственность, безопасность производства.

Yalanskiy O.S.

Yaroslav Mudryi National Law University

ON THE CONSEQUENCES OF INFRINGEMENT OF SAFETY REGULATIONS DURING THE IMPLEMENTATION OF WORKS WITH HIGH DANGER

Summary

The objective side of the crime provided for in art. 272 of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – the Criminal Code of Ukraine) – violation of safety rules during the execution of works with increased danger. The consequences of violation of safety rules by a person who must comply with them are considered in detail. It is pointed out that it is not advisable to convict persons under this article if the consequences have a low social danger (the occurrence of a real danger to people's lives or slight bodily harm). It is proposed to clearly regulate in the Criminal Code of Ukraine the degree of possible consequences, with the onset of which the perpetrator of the crime will be criminally liable.

Keywords: violation of safety rules, performance of works with increased danger, socially dangerous consequences, criminal responsibility, safety of production.